

[te verschijnen in *Auteurs & Media* 2026]

Noot onder HvJEU 24 oktober 2024, zaak C-227/23 (Kwantum Nederland en Kwantum België)

P.B. Hugenholtz

Dit is een belangrijk arrest over de verhouding tussen het unierecht en het internationale auteursrecht. Volgens het Europese Hof van Justitie geldt de door Richtlijn 2001/29/EG (de ‘InfoSoc-richtlijn’) geharmoniseerde auteursrechtelijke bescherming voor *alle* werken ongeacht hun land van oorsprong en mogen de lidstaten van de Unie de reciprociteitsregel van art. 2 lid 7 van de Berner Conventie (‘BC’) daarom niet toepassen om werken van toegepaste kunst afkomstig uit de Verenigde Staten auteursrechtelijke bescherming te ontfangen.

De BC, waartoe 182 staten zijn toegetreden met inbegrip van alle lidstaten van de EU, regelt van oudsher de internationale bescherming van auteurs. De belangrijkste regel van het verdrag is het beginsel van nationale behandeling (gelijkstelling): werken afkomstig uit het ene BC-land worden in het andere volgens de regels van het nationale recht beschermd (art. 5 leden 1 en 2 BC). De BC bevat echter drie uitzonderingen op dit beginsel en wel met betrekking tot de beschermingsduur (art. 7 lid 6), het volgrecht (art. 14ter lid 2) en werken van toegepaste kunst (art. 2 lid 7). In deze drie gevallen staat de Conventie toe dat een verdragsstaat auteursrechtelijke bescherming afhankelijk maakt van het bestaan van gelijkwaardige bescherming in het land van oorsprong van het werk.

Deze uitzonderingen hangen samen met het gebrek aan internationale harmonisatie van deze drie onderwerpen. Er bestaan internationaal grote materiële verschillen in de duur van bescherming, het bestaan van het volgrecht en de bescherming van werken van toegepaste kunst (industriële vormgeving) – het onderwerp van dit arrest. Terwijl binnen de Europese Unie ontwerpers cumulatief een beroep kunnen doen op bescherming uit hoofde van het algemene auteursrecht en het bijzondere modellenrecht,¹ zijn er tal van landen buiten Europa waar vormgevers hoofdzakelijk beschermd worden door modelrechtelijke regimes en werken van toegepaste kunst niet of slechts onder bijzondere voorwaarden voor auteursrechtelijke bescherming in aanmerking komen. De Verenigde Staten zijn de belangrijkste exponent van deze stroming.

De in art. 2 lid 7 BC vervatte reciprociteitsregel weerspiegelt dit gebrek aan internationale harmonisatie. De conventie laat de verdragstaten vrij om werken van toegepaste kunst

¹ Art. 17 Modellenrichtlijn; art. 96 lid 2 Gemeenschapsmodellenverordening.

auteursrechtelijk te beschermen. Werken afkomstig uit een staat die enkel voorziet in een modelrechtelijk regime komen in een andere verdragstaat eveneens enkel in aanmerking voor modelrechtelijke bescherming, tenzij een dergelijk regime ontbreekt, in welk geval toch een beroep kan worden gedaan op auteursrechtelijke bescherming.

Onvoorwaardelijke toepassing van de assimilatieregel zou ertoe leiden tot ontwerpers afkomstig uit landen die toegepaste kunst niet auteursrechtelijk beschermen, wel van dergelijke bescherming in andere landen, zoals de lidstaten van de EU, profiteren, terwijl dit omgekeerd niet het geval is. Reciprociteit voorkomt dat deze materieelrechtelijke asymmetrie resulteert in een “ongelijk speelveld” in het internationale handelsverkeer.

De onderhavige, van oorsprong Nederlandse zaak betreft de auteursrechtelijke bescherming van de iconische DSW-stoel, die in 1948 is ontworpen door de Amerikaanse ontwerpers Charles en Ray Eames.

Vast staat dat het ontwerp van deze stoel in de V.S. geen auteursrechtelijke bescherming geniet of heeft genoten. Kwantum, een populaire low-budget meubelwinkelketen, verkocht in Nederland en België imitaties van de stoel zonder toestemming van auteursrechthebbende Vitra. Voor de Nederlandse rechter draaide de zaak om de uitleg van art. 2 lid 7 BC; het unierecht speelde nauwelijks een rol.

Geïnspireerd door het tijdens de laatste fase van de procedure gewezen RAAP-arrest² en tot verrassing van beide procespartijen besloot de Nederlandse Hoge Raad echter toch prejudiciële vragen te stellen. In RAAP had het Hof geoordeeld dat het unierecht het een lidstaat (*in casu* Ierland) niet vrij staat om Amerikaanse artiesten en platenproducenten vergoedingsrechten te ontzeggen op grond van een door het WPPT toegelaten reciprociteitseis die geen rechtsgrondslag heeft in het unierecht. De centrale vraag in de Kwantum-verwijzing is of het een lidstaat wel is toegestaan om art. 2 lid 7 BC toe te passen.

Na het RAAP-arrest en de daarop gebaseerde rechtlijnige conclusie van Advocaat-Generaal Szpunar komt het antwoord van het Hof niet als een verrassing: neen. Het Hof stelt voorop dat de werkingssfeer van de InfoSoc-richtlijn niet bepaald wordt door het land van

² Hof van Justitie EU 8 september 2020, zaak C-265/19 (RAAP), EU:C:2020:677, ro. 80-84.

oorsprong van het werk of de nationaliteit van de auteur, maar door verwijzing naar de interne markt – dat wil zeggen het gehele territoire van de Unie. Daarbij maakt de richtlijn geen uitzondering voor werken afkomstig uit niet-uniestaten, zoals enkele andere richtlijnen dat wel doen.³

Volgens het Hof zou discretionaire toepassing door de lidstaten van de reciprociteitseis van art. 2 lid 7 BC leiden tot (verdere) fragmentatie van de interne markt, hetgeen de InfoSoc-richtlijn nu juist beoogt te voorkomen. Bovendien zou dit in strijd zijn met de verplichtingen die internationale conventies, zoals de TRIPs-overeenkomst en het WIPO Auteursrechtverdrag (hierna ‘WCT’), aan de Unie opleggen. Mede in het licht van art. 52 lid 1 van het EU-Handvest is het uitsluitend aan de uniewetgever om de door het unierecht geharmoniseerde rechten van auteurs te beperken. *Ergo*, de auteursrechtelijke bescherming waartoe de InfoSoc-richtlijn verplicht, geldt ook voor werken afkomstig uit derde landen.

Hoewel deze uitkomst viel te verwachten, valt er over de redenering en de consequenties van het arrest veel te zeggen.⁴ De beslissing van het Hof berust in wezen op twee argumenten, die mij geen van beiden overtuigen. Het eerste is de afwezigheid van toepassingscriteria in de InfoSoc-richtlijn, die het Hof – daartoe geadviseerd door de AG – interpreteert als een bewuste keuze van de uniewetgever om auteursrechtelijke bescherming toe te kennen aan alle werken waarvoor in het territoire van de Unie bescherming wordt ingeroepen, ongeacht hun oorsprong in derde landen. Wat het Hof lijkt te vergeten is dat de InfoSoc-richtlijn nooit bedoeld was om het auteurschap en het werkbegrip te harmoniseren. Kwesties van internationale toepassing waren tijdens de totstandkoming ervan dan ook niet aan de orde. Het was uiteindelijk het Hof zelf dat het werk tot een geharmoniseerd rechtsbegrip omtoverde.⁵

Het tweede argument is de vermeende strijdigheid met de internationale conventies. Omdat TRIPs en het WCT, internationale overeenkomsten die de EU rechtstreeks binden, nationale behandeling als standaardregel voorschrijven, zou door een lidstaat ingeroepen wederkerigheid strijd opleveren met de internationale verplichtingen van de Unie (ro. 65). Maar deze verdragen belichamen de minimumnormen van de BC, die de bescherming van werken van toegepaste kunst juist uitdrukkelijk uitsluiten van nationale behandeling. Bedenk hierbij dat de bewoordingen van art. 2 lid 7 BC allesbehalve vrijblijvend zijn: “Works protected in the country of origin solely as designs and models *shall be entitled in another*

³ Art. 7 lid 1 Duurrichtlijn (Richtlijn 2006/116); art. 7 Volgrechtrichtlijn (Richtlijn 2001/84).

⁴ Zie de kritische annotaties van D.W.F. Verkade in Nederlandse Jurisprudentie (NJ) 2025, 3; B. Raue, GRUR 2024, 1800 en M.M.M. van Eechoud, Auteursrecht 2025, p. 78-80.

⁵ HvJEU zaak C-5/08 (Infopaq International); HvJEU zaken C-403/08 en C-429/08 (FAPL Premier League); HvJEU zaak C-310/17 (Levola).

country of the Union only to such special protection as is granted in that country to designs and models”. Dat een lidstaat die deze internationale norm, waaraan zowel de staat als de Unie gebonden is, getrouw toepast nu door het Hof op de vingers wordt getikt, is – om het in goed Amsterdams te zeggen – een gotspe.

Dat het Hof niet erg onder de indruk is van het internationale auteursrecht blijkt ook uit haar beantwoording van de door de Hoge Raad gestelde vijfde vraag, die specifiek betrekking heeft op de situatie in België. Anders dan Nederland was België al voor de inwerkingtreding van het EEG-verdrag (1 januari 1958) gebonden aan de voorloper van art. 2 lid 7 BC. Volgens het Hof kan België zich te dien aanzien echter niet beroepen op art. 351, eerste alinea, van het VWEU.⁶ Immers, de artikelen 2 lid 7 en 19 BC laten de lidstaten vrij om verder te gaan dan materiële normen van de BC voorschrijven (ro. 88-90).

Naar mijn mening had een minder activistisch hof gemakkelijk een andere weg kunnen - en moeten - gaan. Afgezien van de alternatieve interpretaties die zijn voorgesteld door de European Copyright Society,⁷ had het HvJEU eenvoudig kunnen antwoorden dat de internationale toepassingscriteria in het auteursrecht (nog) niet volledig zijn geharmoniseerd, zodat het aan de lidstaten is om art. 2 lid 7 BC toe te passen. Mogelijk zou dit enige mate van marktfragmentatie tot gevolg hebben, maar dat is nu eenmaal inherent aan stapsgewijze harmonisatie. In elk geval zou het negatieve effect op de interne markt te verwaarlozen zijn, aangezien veel lidstaten art. 2 lid 7 BC op dezelfde wijze toepassen als Nederland en België.

Waar het Hof ook nauwelijks oog voor lijkt te hebben zijn de handelspolitieke gevolgen van zijn recente rechtspraak. Met zijn uitspraken in de zaken RAAP en Kwantum zijn de Unie waardevolle troeven in haar onderhandelingen met de VS en andere derde landen uit handen geslagen. Bovendien impliceert een letterlijke lezing van het Kwantum-arrest dat auteurs uit alle landen van de wereld voortaan kunnen rekenen op auteursrechtelijke bescherming in de Unie - een onverwacht cadeau aan staten als Iran die niet door internationale auteursrecht gebonden zijn.

Met dat al vormt het arrest in de Kwantum-zaak de zoveelste waarschuwing aan het adres van de uniewetgever om het bouwwerk van het Europese auteursrecht zo snel mogelijk te voltooien. Daarbij verdient het ontwikkelen van algemene internationale

⁶ Art. 351 VWEU, eerste alinea, luidt als volgt: “De rechten en verplichtingen voortvloeiende uit overeenkomsten vóór 1 januari 1958 of, voor de toetredende staten, vóór de datum van hun toetreding gesloten tussen één of meer lidstaten enerzijds en één of meer derde staten anderzijds, worden door de bepalingen van de Verdragen niet aangetast.”

⁷ M. van Eechoud et al., *Opinion of the European Copyright Society on Certain Selected Aspects of Case C-227/23, Kwantum Nederland and Kwantum België* (16 April 2024), te vinden op SSRN: <https://ssrn.com/abstract=4795933>.

toepassingscriteria hoge prioriteit, zoals blijkt uit een brandbrief die een zestal lidstaten, waaronder België en Nederland, naar aanleiding van het arrest aan de Europese Commissie hebben gestuurd.⁸ Volgens deze lidstaten ondermijnen de arresten RAAP en Kwantum de handelspolitiek van de EU en dient de Commissie met spoed werk te maken van “a legislative proposal on rules and boundaries of international application of EU law on copyright and neighbouring rights.”

⁸ ‘EU countries call for legislation on international application of EU copyright law’, te vinden op <https://copyrightblog.kluweriplaw.com/2024/12/19/eu-countries-call-for-legislation-on-international-application-of-eu-copyright-law/>.